

DRAGOMIR SUNDAĆ¹, MARKO ŠUNDOV²

Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet, Hrvatska
¹ dragomir.sundac@efri.hr, ² markosundov2@gmail.com

Ekonomska filozofija*

Ekološko-socijalno tržišni model gospodarstva (nacionalne ekonomije)

Sažetak

Globalna društvena i gospodarska zbilja dovode u pitanje ispravnost dosadašnjeg poimanja tržišta i zakonitosti koje unutar istog vladaju. Polazeći od argumentacije neodrživosti sadašnjeg tržišnog modela, u radu se ističe neophodnost traženja novih rješenja, a jedno je od njih razvoj ekološkog-socijalnog tržišnog gospodarstva. Upravo je ekološko-socijalno tržište mjesto na kojem se treba odvijati intenzivna razmjena koja bi, zadržavajući elemente ekonomskog racionalizma, poticala održivi razvoj kroz interakciju ponude i potražnje temeljene na ekološkoj i socijalnoj platformi. Pokretač je svakog tržišnog gospodarstva, prije svega, težnja za stvaranjem profita, no ukoliko redefiniramo ulogu konkurentnosti, utoliko možemo stvoriti preduvjete za smanjenje jaza između interesa pojedinaca u obliku profita i društva u cjelini. Kada govorimo o održivoj konkurentnosti, tada prije svega mislimo na konkurentnost koja u sebi objedinjuje ključne čimbenike ekonomskog, društvenog i ekološkog rasta i razvoja, neophodne za uspostavljanje održivog sustava u kojem živimo i posredujemo robom i novcem. Indikatori održive konkurentnosti stoga su determinirani međuodnosom određenih varijabli unutar istih. Simulacijom utjecaja klasičnog tržišta i ekološko-socijalnog tržišta na kapacitet kupovne moći potrošača, u radu se razvija i predlaže primjena tržišno-razvojnog dijamanta kao instrumenta za mjerenje održive konkurentnosti gospodarstva. Primjenom odabranih matematičkih jednadžbi definiraju se mogući indikatori konkurentnosti u modelu ekološko-socijalno tržišne ekonomije, a čime se značajno pridonosi procesu implementacije koncepta održivog rasta i razvoja – sve na temeljima ekološko-socijalnog i tržišnog gospodarstva.

Ključne riječi

ekološko-socijalno tržišno gospodarstvo, ekološko-socijalno tržišna ekonomija, ekološko-socijalno tržište, održivi razvoj, održiva konkurentnost, tržišno-razvojni dijamant, kupovna moć potrošača

* Rad je prethodno objavljen u časopisu *Filozofska istraživanja*, br. 151, god. 38 (3/2018), str. 509–525.

1. Uvod

Tržište kao nukleus suvremene ekonomije ima primarnu ulogu u procesu implementacije ciljeva održivog razvoja.¹ Pojam održivosti i održivog razvoja zahtijeva globalnu primjenu, a što je u neposrednoj korelaciji s tendencijom širenja tržišta. No ovdje dolazimo do ključnog elementa za uspješnu operacionalizaciju održivog razvoja, a to je uloga potrošača, tj. njegove kupovne moći. Tržište je, kao prostor razmjene dobara, uvjetovano međudjelovanjem ponude i potražnje. Kontinuirano sučeljavanje tih dvaju ključnih dionika tržišnih zakonitosti determinirano je globalnim društvenim, ekonomskim i ekološkim procesima. Promišljanja o tržnoj konkurentnosti, utemeljenoj na održivom razvoju, rezultat su sve značajnijeg utjecaja ekološkog čimbenika, kako na cjelokupno gospodarstvo, tako i na samog potrošača kao kohezivnog faktora svih procesa.

Zato je interesantno predložiti model mjerljivosti razine održivog razvoja pojedine ili globalne ekonomije, a koji je generiran simulacijom utjecaja klasičnog tržišta i ekološko-socijalnog tržišta na kapacitet kupovne moći potrošača. Kupovna se moć potrošača u ovom modelu javlja kao kohezivni element koji je u kontinuiranoj i dinamičkoj interakciji sa svim varijablama koje djeluju unutar tržnog procesa reprodukcije. Potrošač svojom potrebom potencira intenzitet proizvodnje ili usluge, a ista nastoji potrošača motivirati na povećanje svojih potreba prema posjedovanju određenih dobara ili usluga. Konkurentnost je unutar ovog djelovanja određena stvaranjem profita kroz natjecanje u kreiranju što kvalitetnijeg i cjenovno prihvatljivijeg proizvoda (usluge).

Ovako zatvorena tržna petlja zanemarivala je ograničavajuće kapacitete prirodnih resursa u smislu kapitala koji je generirao profit, a samim tim i gospodarski rast. Kako u navedenoj petlji potrošač formira potražnju kao kupac, ali i ponudu kao neposredni sudionik u proizvodnom ili uslužnom procesu, tako se djelovanjem na troškove neposrednog rada djeluje i na tržni element potražnje kroz smanjenje kupovne moći. Ovim smanjenjem potrošač je prisiljen posezati za proizvodima niže cjenovne i kvalitetne razine, a što je u direktnoj korelaciji s nekontroliranim iscrpljivanjem prirodnih resursa u cilju zadržavanja željenog profita. Iz navedenog se iščitava da je za realizaciju razvojne konkurentnosti potrebno pokrenuti proces stvaranja globalnog uravnoteženja kupovne moći i preusmjeravanja novonastale dobiti u procese obnavljanja ili smanjenja devastacije prirodnih resursa, a za managere kapitala. U tom kontekstu može se kreirati, nazovimo to, tržno-razvojni dijamant (slika 5) utemeljen na entropijskom sagledavanju međuodnosa koji vladaju na tržištu. Koristeći poznate zakone entropije i vektore sila, moguće je definirati indikatore konkurentnosti kao pokazatelje održivosti određenog ekonomskog

¹ Danas postoji najmanje 77 definicija održivog razvoja.

sustava. Preklapanje zakonitosti rasta triju tržišta (proizvodnih faktora, dobara i eksternalija) i razvoja triju čimbenika održivosti (ekonomski, socijalni i ekološki), determinira veći broj tzv. tržišno-razvojnih trokuta unutar kojih vladaju određeni odnosi iskazivi stupnjem nepovrativosti (entropijom) (slika 4). Stoga se taj stupanj uzima kao faktor vrednovanja indikatora konkurentnosti, kako pojedinog trokuta tako i samog dijamanta od kojih je isti sastavljen.

2. Konkurentnost i ekološko-socijalno tržišno gospodarstvo

Konkurentnost na platformi rasta, fokusom svog djelovanja na ekonomski proces, zanemarila je društvene i ekološke čimbenike neophodne za stvaranje uravnoteženog razvoja. Ovom smjeru razvijanja ekonomskih teorija temeljnih na isključivosti rasta (bilo da je riječ o dobiti, BDP-u, GDP-u ili nekoj drugoj ekonomski mjerljivoj veličini), značajno je pridonijela paradigma o neophodnosti maksimizacije na strani potražnje koja generira maksimizaciju sve veće i veće proizvodnje. U toj usredotočenosti na profit kao jedini pokretač napretka zaboravljalo se (namjerno ili nenamjerno) na razna ograničenja kojima je izložen ovakav ekonomski model. Dugoročno ovakav model nije održiv jer u svojoj platformi (iskazivanoj kroz razne indikatore rasta) nije sadržavao indikatore kojima se mjerila razina socijalnih i ekoloških čimbenika, a koji su veoma važni za uravnoteženi razvoj.

Sagledamo li utjecaj konkurentnosti na društvene procese, ona je djelomično imala pozitivan efekt i to u području poboljšanja životnog standarda. No ključni je problem u neuravnoteženosti tog standarda na globalnoj razini, a iz kojeg se akumulira niz ostalih društvenih problema. Snažni gospodarski rast najrazvijenijih zemalja u postkolonijalnom vremenu odvijao se na temeljima imperijalistički stečenog bogatstva. Proces crpljenja prirodnih resursa, a za profit kapitala, iz svojih kolonija uz razvijanje vlastite industrije i zapošljavanje svog stanovništva, generirao je značajno današnju gospodarsku kartu svijeta. Fizičkim napuštanjem kolonija, tj. njihovim formalnim oslobađanjem i predajom vlasti u ruke stanovništvu novonastalih zemalja, nije se krenulo u smjeru ekonomske i društvene revitalizacije tih država. Nasuprot tome, stvorio se novi vid kolonijalizma, tzv. *financijski kolonijalizam*, u kojem se putem transfera novca, u vidu nepovoljnih kredita, novonastale države ponovo kolonijalizirane, ali sada na pravno prihvatljiviji i sofisticiraniji način.² Umjesto da se u postkolonijalnom dobu krenulo u smjeru uravnoteženja globalnog gospodarstva, najrazvijenije su zemlje i dalje zadržavale svoje kolonijalističke navike, kombinirajući vojnu i financijsku moć. Svoju stečenu prednost zadržavale

² Usp. Dragomir Sundać, Natalija Nikolovska, *Scenarij za ekonomski slom zemalja u tranziciji*, International Business Consulting Center, Rijeka 2003.

su promicanjem slobode tržišta kao globalnog ekonomsko modela, a služeći se pri tom različitim institucijama (MMF, Svjetska banka itd.) kao paravanima za ostvarivanje isključivo svojih gospodarskih interesa. Stoga se i sam pojam konkurentnosti promovirao kao alat za ostvarivanje rasta, a ne razvoja.

Smatrajući sebe razvijenima, vodeće svjetske države inzistirale su na ekonomskim modelima u kojima su indikatori bili baždareni za mjerenje svih vidova rasta (proizvodnje, dohotka, dobiti i sl.). Sve većim razvojem svojih kapaciteta na strani ponude javila se potreba za stvaranjem globalnog svjetskog tržišta na kojem bi sloboda protoka kapitala i roba omogućila zadržavanje i povećanje proizvodnih kapaciteta s ciljem rasta profita. No tada dolazi na vidjelo problem zanemarivanja uravnoteženog razvoja na globalnoj razini zbog slabe kupovne moći na tom tržištu, kapital i proizvodnja pod izlikom manjih troškova radne snage odlaze iz vodećih gospodarskih sila putem tržišta u razvoju (Kina, Indija itd.). Ovim seljenjem proizvodnih i tehnoloških kapaciteta ostvaruje se dvostruki efekt dobiti, a iskazan kroz smanjenje troškova rada i povećanje kupovne moći na tržištu s ogromnim potencijalom potražnje.

Težnja za zadržavanjem konkurentnosti i s tim u vezi rasta (u čijoj pozadini je težnja za nesmiljenim povećanjem profita vlasnika multinacionalnih korporacija),³ dovela je do značajnih i vrlo snažnih utjecaja na društvene procese na globalnoj razini. Promicanje globalizacije⁴ kao neophodnosti suvremene civilizacije (gdje se pod krinkom informatizacije i širenja kulturnih i drugih razmjena krije, prije svega, ekonomski interes najmoćnijih zemalja), a da se prije toga nije uspostavila globalna ekonomska ravnoteža, dovelo je do društvenih procesa koji sve snažnije determiniraju potrebu stvaranja novih ekonomskih modela i platformi. Zbilja ukazuje na hitnost traženja novih indikatora kojima će se mjeriti rezultati razvoja društva, a ne kao do sada rasta društva. Ova činjenica iziskuje i sagledavanje konkurentnosti kroz platformu razvoja uvodeći nove elemente koji određuju njenu uspješnost.

Osim negativnog utjecaja konkurentnosti i rasta na društvene procese, ista je značajno djelovala i na ekološke procese. Fokus rasta zanemarivao je implikacije koje isti ima na okruženje te se neplansko i intenzivno crpljenje prirodnih resursa počelo negativno odražavati i na samu ekonomiju. Zasljepljenost rastom kao preduvjetom gospodarskog razvoja, onemogućavala je širinu spoznaje kad je riječ o potrebama pojedinca. Ciljajući samo na potrebu posjedovanja, ekonomski modeli najrazvijenijih gospodarstava kreirani su na pojmu blagostanja kroz potrošačku moć pojedinca. Ova metrika, podupirana

³ Usp. ibid.

⁴ Usp. Dragomir Sundać, Viljem Rupnik, *Dominacija kapitala = klopka čovječanstvu*, International Business Consulting Center, Rijeka 2005.

raznim marketinškim djelovanjima kroz globalnu informacijsku mrežu (internet, mobilna telefonija itd.), promovirala je i razvila kulturu konzumerizma do neslućenih granica. Sve veća potreba za posjedovanjem generirala je i sve veću potrebu za proizvodnjom, a time i stvaranjem profita koji se zadržavao u rukama vlasnika raznih korporacija ili financijskih subjekata. Umjesto da se značajni dio stečene dobiti uloži u revitalizaciju prirodnog okruženja koji je i generirao istu, pojedinci zadržavaju profit te tako sve značajnije utječu na globalna ekonomska zbivanja. Države, kao više ili manje uređene institucije, gube moć odlučivanja te svojim djelovanjem sve manje mogu utjecati na interna ekonomska, a time i na društvena i ekološka zbivanja. Umjesto državne ekonomije nastaje korporacijska ekonomija.⁵ No postojeći model je dugoročno neodrživ te zahtijeva uvođenje novih ekoloških indikatora kad je riječ o mjerenju konkurentnosti, a kojima bi se gospodarska aktivnost usmjeravala prema razvojnim procesima društva.

Suvremene rasprave o razvoju konsenzusno prihvaćaju činjenicu da je razvoju potrebno pristupiti polazeći od jednako ekonomske, socijalne, političke i ekološke dimenzije, odnosno da pristup razvoju mora biti višedimenzionalan, s obzirom na isprepletenost utjecaja⁶ te s obzirom na to da je za istraživanje razvoja neophodan interdisciplinarni, holistički, a ne sektorski pristup.⁷ Pritom, treba uravnotežiti ulogu države i drugih političkih i socijalnih institucija s funkcioniranjem tržišta. Zato se nameće kao logičan zaključak da temeljni odnos rad–kapital u modelu socijalno-tržnog gospodarstva mora biti u 21. stoljeću dalje razvijan u »strateški trokut održivosti«, s naznačenim odredišnim točkama: gospodarstvena učinkovitost + socijalna pravednost + preventivna zaštita okoliša.

Dosadašnje neobaziranje na troškove za okoliš iz poslovne kalkulacije i oblikovanja cijena podupire nerazborito iskorištavanje (pljačku) prirode, sirovina i okoliša.⁸ Ekološko-socijalno-tržno gospodarstvo sustav je poretka za gospodarenje koji poštuje nepomične ekološke granice zaliha/sirovina i istodobno u cijelosti razvija ljudske potencijale.⁹ Globalna slobodna trgovina, dakle neoliberalni model, ne ostvaruje ni jedno ni drugo. Dapače, taj sustav prekomjerno

⁵ Interesantno je da danas u najrazvijenijem dijelu svijeta dominira korporacijska ekonomija, a pri tome se aktualna ekonomska misao gotovo uopće to ne spominje, niti se na studijima ekonomije to studentima predočava.

⁶ Usp. Amartya Kumar Sen, *Razvoj kao sloboda*, preveo Tomislav Buljević, Algoritam, Zagreb 2012.

⁷ Usp. Jan Nederveen Pieterse, *Globalization or Empire?*, Routledge, London 2004.

⁸ Usp. Franz Josef Radermacher, *Ravnoteža ili razaranje: eko-socijalno-tržišno gospodarstvo kao ključ svjetskog održivog razvoja*, Intercon, Globus, Zagreb 2003.

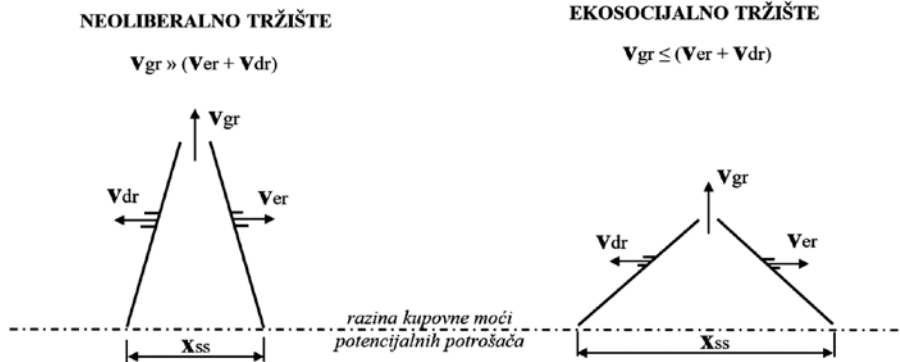
⁹ Usp. Dragomir Sundać, Nataša Švast, *Intelektualni kapital – temeljni čimbenik konkurentnosti poduzeća*, MINGORP, Zagreb 2009.

opterećuje okoliš, prebrzo troši neobnovljive izvore/sirovine i više od 80 % ljudskih potencijala svjetskoga pučanstva ne koristi na prikladan način.

3. Model tržišno-razvojnog dijamanta

Eksponencijalni rast predstavlja dominantno ponašanje ljudskog društveno-ekonomskog sistema još od industrijske revolucije. Međutim, zbog svojih iznenađujućih osobina, veoma je težak za upravljanje. Sistemski pristup nam pomaže da razumijemo da svaki element sistema, ugrađen u pozitivnu povratnu vezu, ima potencijal rasti eksponencijalno, što se i događa kada je oslobođen od ograničenja. Neoliberalni pristup tržištu omogućavao je nekontroliranu »takmičarsku doktrinu« u kojoj je cilj (stjecanje profita) opravdavao sredstva (nekontrolirano iscrpljivanje prirodnih resursa). Ovakav pristup za neminovnost je imao fokusiranje na elemente ekonomskog rasta (v_{gr}) čija je dinamika i intenzitet uvelike premašivao brzinu ekološkog rasta (v_{er}) i brzinu društvenog rasta (v_{dr}).

Suprotno očekivanom, intenzivni i neuravnoteženi gospodarski rast svojim negativnim djelovanjem na ekologiju i društvene odnose generira negativne troškovne efekte (troškovi zdravstva, troškovi saniranja elementarnih nepogoda i sl.) koji se u konačnici nepovoljno odražavaju na kupovnu moć potrošača (slika 1).

Slika 1: Utjecaj međudnosa brzina rasta na razinu kupovne moći potrošača

Gdje je:

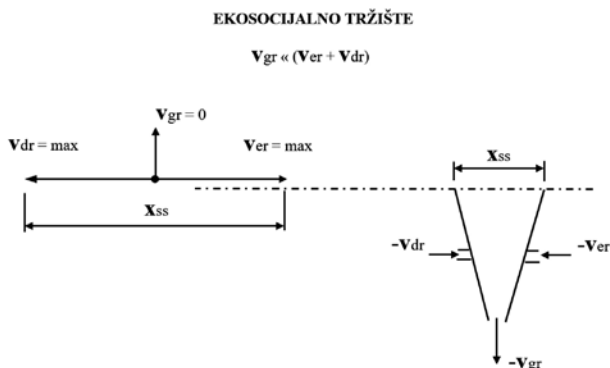
v_{gr} – brzina gospodarskog (ekonomskog) rasta; v_{er} – brzina ekološkog rasta

v_{d} – brzina društvenog rasta; x_{ss} – razina kupovne moći potrošača

Ekološko-socijalno tržište možemo promatrati kao sinonim za stvaranje novih međuodnosa ponude i potražnje, a u cilju poboljšanja razvojnih indikatora društva. Stoga cilj eko-socijalnog tržišnog gospodarstva nije ukidanje tzv. »takmičarske doktrine«, nego njeno reprocisiranje u smjeru stvaranja veće ravnoteže među svim razvojnim (ekonomskim, društvenim i ekološkim) dionicima. Da bi to bilo ostvarivo potrebno je prebaciti fokus djelovanja s »vertikalnosti rasta« na »horizontalnost rasta«. Uravnoteženjem ovih triju brzina rasta (slika 1) stvaraju se preduvjeti održivog rasta i razvoja, a u protivnom govorimo o razvoju pojedinih dionika kao što su ekonomski razvoj, društveni razvoj ili ekološki razvoj. Jedan je od preduvjeta za postizanje tog cilja je mijenjanje dosadašnje paradigme kad je riječ o ulozi i značenju konkurentnosti. Metriku konkurentnosti potrebno je kontrolirati na razvojnoj razini, a kojoj se kao nužnost nameće uravnoteženje među brzinama rasta. Na ovaj bi način indikatori konkurentnosti evidentirali preciznije parametre s ciljem prilagodbe ekonomskih aktivnosti širem društvenom interesu. Dosadašnju metriku konkurentnosti rasta i razvoja potrebno je zamijeniti metrikom održive konkurentnosti.

Kada se govori o konkurentnosti u smislu rasta i razvoja, tada prije svega misli na konkurentnost koja u sebi objedinjuje ključne čimbenike elemenata ekonomskog, društvenog i ekološkog rasta i razvoja neophodnih za uspostavljanje održivog razvoja. Indikatori konkurentnosti rasta i razvoja stoga su determinirani međuodnosom određenih varijabli unutar istih.

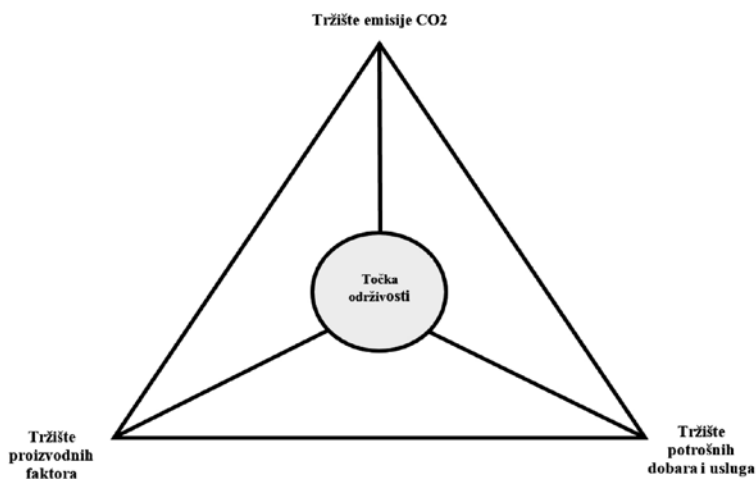
Negativni efekt prebrzog ekonomskog rasta i razvoja u odnosu na društveni i ekološki rast i razvoj može dovesti do nekontroliranog kretanja u drugom smjeru. Zaustavljanjem ili značajnim smanjenjem ekonomskog rasta i razvoja, uz maksimizaciju društvenog i ekološkog rasta i razvoja, može se u kratkom vremenskom roku polučiti pozitivan rezultat kad je riječ o povećanju kupovne moći, no dugoročno ono izaziva identičan efekt kao nekontrolirani i preintenzivni ekonomski rast (slika 2).

Slika 2: Negativni efekt prekomjernog smanjenja ekonomskog rasta

Negativan gospodarski i ekonomski rast i razvoj (-vgr) za posljedicu ima značajno smanjenje mogućih ulaganja u procese kojima se povećava brzina društvenog rasta i razvoja (vdr) i ekološkog rasta i razvoja (ver). Dugoročno, to potencira obrnuto djelovanje navedenih brzina rasta koje utječu na ponovno smanjenje kupovne moći potencijalnih potrošača, tj. djeluje na smanjenje baze tzv. »razvojnog trokuta«. Cilj je razvoja ekološko-socijalnog i tržišnog gospodarstva zadržavanje pozitivnog trenda elemenata koji sačinjavaju »razvojni trokut«, a da se pri tome nastoji očuvati jednakost. Ta jednakost određena je uravnoteženosti rasta i razvoja u svim smjerovima; gospodarskim, društvenim i ekološkim, a time se postiže preduvjet održivog razvoja. Naime, nije moguće ostvariti održivi rast i razvoj bez ova tri aspekta: gospodarskog, društvenog i ekološkog.

Stoga pri izradi indikatora održive konkurentnosti moramo u obzir uzeti sve relevantne čimbenike koji djeluju unutar tržišnih i razvojnih elemenata. Tržni čimbenici generirani su unutar tri tržišna sistema (tržište emisije CO₂, tržište proizvodnih faktora i tržište potrošnih dobara), a zajedno tvore tzv. »tržišni trokut« (slika 3). Suvremeno poslovanje, odnosno suvremeni proizvodni ili uslužni procesi moraju svoju strategiju profita temeljiti na optimizaciji međudjelovanja ovih triju tržišta.

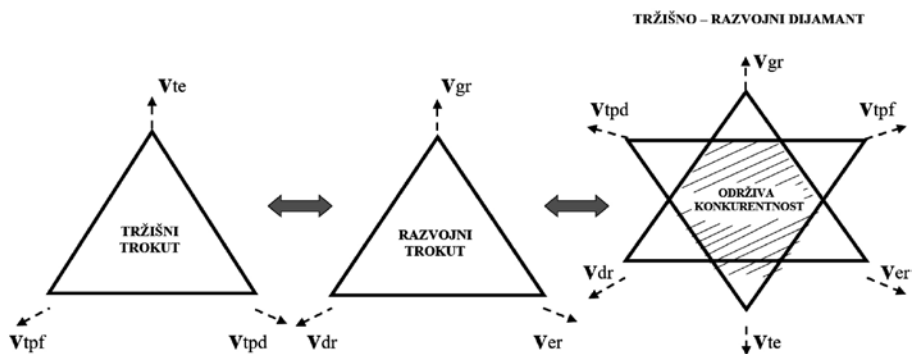

Slika 3: Tržni trokut

Sama optimizacija tržišnog trokuta odvija se kroz kontinuiranu sinkronizaciju triju brzina rasta: brzina rasta tržišta proizvodnih faktora (vtpf), brzina rasta tržišta potrošnih dobara i usluga (vtpd) i brzina rasta tržišta emisije CO₂ (vte). Prijašnje poslovanje karakterizirala je isključivost međudjelovanja brzi-

ne rasta tržišta potrošnih dobara i usluga (v_{tpd}) i brzine rasta proizvodnih faktora (v_{tpf}). Pojam održivosti odnosio se na zadovoljavanje odnosa ponude i potražnje s ciljem maksimizacije profita bez obzira na posljedice. Uvođenjem čimbenika brzine rasta tržišta emisije CO_2 (v_{te}), pojam održivosti poprimio je širi značaj. Ovaj pristup potencirao je potrebu redefiniranja kriterija konkurentnosti te orijentiranje iste na širu paletu čimbenika koji direktno ili indirektno utječu na razvojni proces. Stoga se fokus konkurentnosti, kao ključni tržišni faktor akumuliranja profita, preusmjerava s razine rasta na razinu razvoja.

Međutim, taj je proces vrlo kompleksan i zahtijeva sinkronizaciju djelovanja na svim poznatim razinama koje imaju upliv na razvoj gospodarstva (ekonomije) u sadašnjosti i budućnosti. Stoga je, na identičan način formiranja tržnog trokuta, nužno formirati razvojni trokut unutar kojeg je potrebno ostvariti ravnotežu triju brzina razvoja: gospodarske brzine razvoja (v_{gr}), društvene brzine razvoja (v_{dr}) i ekološke brzine razvoja (v_{er}). Ukoliko cijelu problematiku konkurentnosti sagledamo kroz pojmove *tržišta* i *razvoja*, utoliko se nameće potreba traženja rješenja kroz sinergijske efekte brzina unutar tržnih i razvojnih trokuta (slika 4).

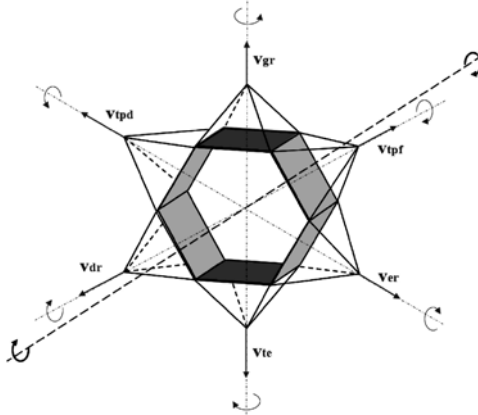

Slika 4: Održiva konkurentnost kao sinergijski proces tržnog i razvojnog djelovanja

Sinergijom brzina elemenata tržnog i razvojnog trokuta nastaje tzv. tržno-razvojni dijamant (slika 4) unutar kojeg je metrika održive konkurentnosti determinirana intenzitetom i razinom međudjelovanja istih. Središte tržno-razvojnog dijamanta ima oblik šesterokuta i šrafirana površina predstavlja vrijednosni prikaz održive konkurentnosti. Očito je da bi se dotična površina šesterokuta povećala potrebno je sinkronizirano djelovanje svih brzina rasta i razvoja jer u protivnom maksimizacija jednog elementa u odnosu na drugi ne donosi u konačnici veću održivu konkurentnost.

Značaj modeliranja očitava se u potrebi najsvrsishodnijeg i najefikasnijeg iskorištavanja postojećih varijabli (varijabli koje su određenom analiti-

kom detektirane kao važne za dobivanje informacija neophodnih za procese upravljanja ili planiranja), a s ciljem stjecanja određenih spoznaja o objektu ili predmetu koji istražujemo. U tom kontekstu, modeliranje indikatora održivog razvoja zahtijeva pronalaženje najoptimalnijeg iskaza vrijednosti koje generiraju varijable unutar tržišno-razvojnog sustava. Da bi se što plastičnije prikazali dinamičke procese koji vladaju u samom sustavu, isti se može vizualizirati kroz tzv. »tržišno-razvojni dijamant« (slika 5).

Slika 5: Tržišno-razvojni dijamant u prostoru

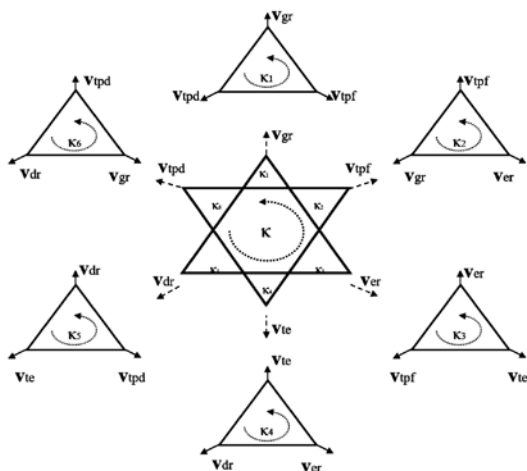
Prostorni prikaz tržišno-razvojnog dijamanta jasno ukazuje na kompleksnost međuodnosa koji vladaju unutar istog, a što rezultira generiranjem indikatora održive konkurentnosti kao pokazatelja razine održivog rasta i razvoja. Stoga je potrebno definirati referentnu (baznu ili sveprisutnu) varijablu prema kojoj možemo odrediti razinu mjenenog indikatora održive konkurentnosti.

Dinamika tržišnih procesa determinirana je nizom čimbenika unutar kojih potrošač/kupac svojom potrebom stjecanja dobara potencira aktivnosti koje svojim djelovanjem imaju puno širi utjecaj od ekonomskog. Ova činjenica nameće potrebu uvođenja novih indikatora koji će u fokus svoje metrike obuhvatiti ključne varijable rasta i razvoja u određenom vremenskom periodu. Potrošač svojom razinom kupovne moći (x_{ss}) predstavlja regulirajući tržišni faktor, no ujedno i tržište definira potrebe istog. Stoga je održivi razvoj ostvariv samo na platformi ekološko-socijalnog tržišta i s »održivim potrošačem« kao ključnim dionikom tržišnih zakonitosti ponude i potražnje. Evidentna povezanost regulacije može se izraziti tako da se trebanje bivanja ostvaruje kroz htijenje imanja i da se htijenje imanja ozbiljuje preko trebanja bivanja. Bivanje je, dakle, u srži dobra kao validnost rada usmjerenog k zadovoljavanju potreba, dok je imanje vanjština ishoda s obzirom na vrijednosne tenzije prometovanja

i pripadanja.¹⁰ Otud slijedi da društvena struktura, njene vrijednosti i norme, odlučuju koja će od ta dva proturječna stremljenja, koja se nalaze u svakom ljudskom biću, postati dominantno.

4. Alat za mjerenje održive konkurentnosti

Održiva je konkurentnost determinirana aktivnostima koje nameće održivi globalizacijski trend, a koji će biti sve izraženiji budućim nametanjem različitih regulacijskih zakona. Stoga je konkurentnost potrebno sagledati kao kružni proces unutar tržišno-razvojnog dijamanta koji je kontinuirano izložen utjecaju varijabli različitih intenziteta i struktura (slika 6). Fleksibilnost ovog sustava (koja predstavlja brzinu prilagodbe iskazanu odbacivanjem starih te usvajanjem i umrežavanjem novih varijabli) određuje stupanj konkurentnosti nekog društvenog sustava.

Slika 6: Indikatori održive konkurentnosti unutar tržišno-razvojnog dijamanta u položaju »A«

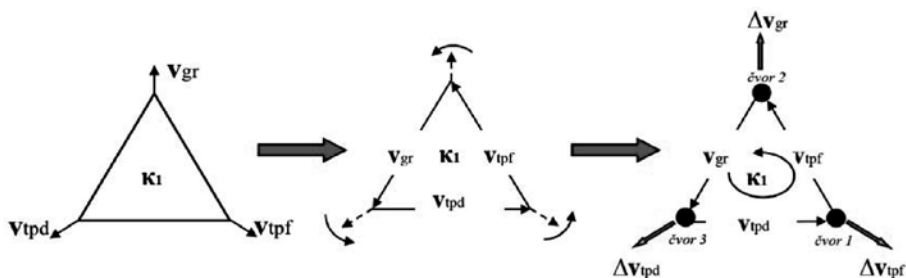
Analizom kriterija održive konkurentnosti i simulacijom kretanja iste u budućnosti kao bazna varijabla, isprofilirala se razina kupovne moći potrošača (xss).

Kupovna moć potrošača kao nositelj održive konkurentnosti upravo je osnova fleksibilnosti te njen kapacitet određuje razinu iste. Ovdje pod kupovnom moći potrošača (xss) podrazumijevamo mogućnost odabira dobara

¹⁰ Usp. Tihomir Radić, *Zavičajnost u svijetu globalizacije*, Redak, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2013.

s većim udjelom održivosti, a koje generiraju varijable svojim kontinuiranim djelovanjem unutar tržišno-razvojnog dijamanta. To je interaktivno djelovanje uvjetovano ulogom potrošača, ulagača, radnika i građanina koju pojedinac ima u suvremenoj tržišnoj reprodukciji. Zanemarivanjem ili favoriziranjem pojedinih uloga narušava se ravnoteža, što za posljedicu ima disfunkcionalnost tržišno-razvojnog sustava.

Ukoliko otvoreni tip tržišno-razvojnog trokuta modificiramo, utoliko ćemo dobiti sustav kružnog toka unutar kojeg će vladati interakcija brzina rasta (slika 7). Promatrajući tržišno-razvojni trokut kao sustav u kojem se odvija određeni kružni proces rasta i razvoja, kao nužna posljedica javljaju se određeni pokazatelji neuravnoteženosti istog iskazivi kroz određene viškove (Δv_{gr} , Δv_{tpd} i Δv_{tpf}) koji u ovisnosti o mjestu nastanka (čvoru) mogu biti pozitivni ili negativni.

Slika 7: Transformacija tržišno-razvojnog trokuta

Gdje je:

Δv_{gr} – nereinvestirana dobit;

Δv_{tpd} – višak potrošnih dobara na tržištu;

Δv_{tpf} – višak proizvodnih faktora na tržištu

Sagledavajući funkcioniranje navedenog sustava kroz prizmu zakona entropije, cilj održive konkurentnosti (κ) usmjeren je k smanjivanju svih vrsta viškova (Δv_{gr} , Δv_{tpd} , Δv_{tpf} ...), tj. težnji stvaranja što veće povrativosti sustava, a time i ravnomjernosti rasta tržišno-razvojnog trokuta u kojem rast kupovne moći potrošača (x_{ss}) ima ključnu ulogu. Entropija je mjera nepovrativosti nekog procesa te je zakon entropije univerzalni zakon koji vrijedi za sve stvarne sustave i koji kaže da svaki stvarni sustav, ako je prepušten sam sebi, teži iz stanja manje vjerojatnosti preći u stanje veće vjerojatnosti, tj. iz stanja organiziranosti u stanje dezorganiziranosti ili kaosa.¹¹

¹¹ Usp. Norbert Viner [Norbert Wiener], *Kibernetika ili upravljanje i komunikacija kod živih bića i mašina*, preveli Nebojša Uzelac i dr., ICS, Beograd 1972.

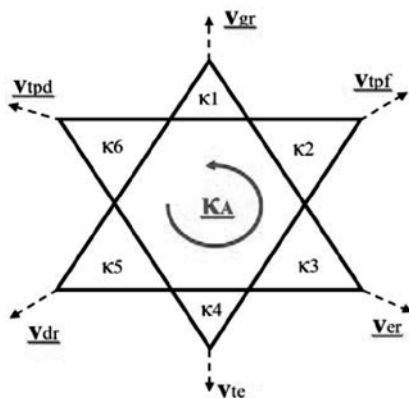
Da bi smanjili kompleksnost generiranu dinamikom (osno zakretanje prikazano na slici 5) unutar sustava, tržišno-razvojni dijamant analizirali smo kroz tri prostorna statička položaja, tj. kroz položaje A, B i C (nastali zakretanjem tržišnog ili razvojnog trokuta oko centralne osi dijamanta). Svaki od položaja generira šest tržišno-razvojnih trokuta (slika 6), a koji determiniraju indikator održive konkurentnosti pojedinog položaja ($\kappa_A, \kappa_B, \kappa_C$). Pojedinačni položaj (moguća su maksimalno tri različita položaja) tržišnog i razvojnog trokuta unutar dijamanta generira šest tržišno-razvojnih trokuta, stvarajući razinu održive konkurentnosti prikazanu šrafiranom površinom šesterokuta (slika 4). Upravo se indikatori ove konkurentnosti definiraju kroz kružni proces (entropiju ili povrativost) koji se odvija u svakom od navedenih trokuta.

S obzirom na to da je unutar dijamanta moguće maksimalno postići tri različita položaja između tržišnog i razvojnog trokuta, tako se iz istog može generirati ukupno osamnaest tržišno-razvojnih trokuta unutar kojih možemo definirati indikatore održive konkurentnosti ($\kappa_1 \dots \kappa_{18}$):

POLOŽAJ A

Položaj A generira sljedeće pojedinačne indikatore konkurentnosti ($\kappa_1 \dots \kappa_6$) i ukupnu konkurentnost (κ_A) u zavisnosti o djelovanju pojedinih varijabli:

- $\kappa_1 \dots \dots \dots v_{gr}, v_{tpd}, v_{tpf}$
- $\kappa_2 \dots \dots \dots v_{tpf}, v_{gr}, v_{er}$
- $\kappa_3 \dots \dots \dots v_{er}, v_{tpf}, v_{te}$
- $\kappa_4 \dots \dots \dots v_{te}, v_{er}, v_{dr}$
- $\kappa_5 \dots \dots \dots v_{dr}, v_{te}, v_{tpd}$
- $\kappa_6 \dots \dots \dots v_{tpd}, v_{dr}, v_{gr}$

Ukoliko pojedinačne indikatore sagledamo kao kružne procese unutar određenog tržišno-razvojnog trokuta, utoliko isti možemo računati prema sljedećoj jednadžbi:

$$\kappa_i = - \sum_{i=1}^n p_i \cdot \ln p_i \dots \quad (1)$$

Gdje je:

- κ_i = indikator konkurentnosti »tržišno-razvojnih trokuta i« kao entropija izražena u bitovima
- = minus je zato da bi izračunata entropija bila matematički pozitivna veličina

- n** = broj mogućih stanja nekog sustava
- pi** = vjerojatnost stanja sustava »tržno-razvojnih trokuta i«
- ld** = dualni logaritam, tj. logaritam s bazom 2

Cilj je definiranja indikatora konkurentnosti ($\kappa_1, \kappa_2, \kappa_3 \dots$) pojedinačnih tržno-razvojnih trokuta položaja A uspostavljanje ujednačenog oblika površine koju obuhvaća šesterokut unutar tzv. tržno-razvojnog dijamanta, a koja definira indikator ukupne konkurentnosti položaja A (κ_A) na mikro, makro ili globalnoj razini. Stoga ukupnu konkurentnost položaja A možemo iskazati jednadžbom:

$$\kappa_A = \frac{1}{\sum_{i=1}^n \kappa_i} \cdot 100\% \quad (2)$$

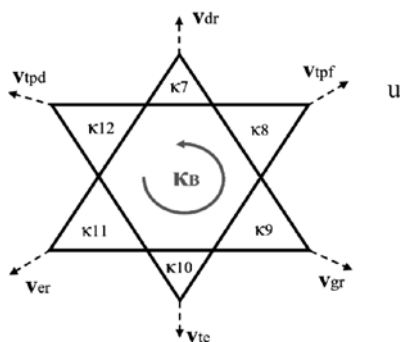
Gdje je:

- κ_A – indikator konkurentnosti položaja A
- κ_i – indikator konkurentnosti pojedinog »tržno-razvojnog trokuta« položaja A

POLOŽAJ B

Položaj B generira sljedeće pojedinačne indikatore konkurentnosti ($\kappa_7 \dots \kappa_{12}$) i ukupnu konkurentnost (κ_B) u zavisnosti o djelovanju pojedinih varijabli:

- κ_7 vdr, vtpd , vtpf
- κ_8 vtpf, vdr, vgr
- κ_9 vgr, vtpf, vte
- κ_{10}vte, vgr , ver
- κ_{11}ver, vte , vtpd
- κ_{12}vtpd, ver , vdr

Ukoliko pojedinačne indikatore sagledamo kao kružne procese unutar određenog tržno-razvojnog trokuta, utoliko isti možemo računati prema sljedećoj jednadžbi:

$$\kappa_i = - \sum_{i=1}^n \pi_i \cdot \text{ld} \cdot \pi_i \dots \quad (3)$$

Gdje je:

κ_i = indikator konkurentnosti »tržno-razvojnih trokuta i« kao entropija izražena u bitovima

– = minus je zato da bi izračunata entropija bila matematički pozitivna veličina

n = broj mogućih stanja nekog sustava

p_i = vjerojatnost stanja sustava »tržno-razvojnih trokuta i«

ld = dualni logaritam, tj. logaritam s bazom 2

Cilj je definiranja indikatora konkurentnosti ($\kappa_7, \kappa_8, \kappa_9 \dots$) pojedinačnih tržno-razvojnih trokuta položaja B uspostavljanje ujednačenog oblika površine koju obuhvaća šesterokut unutar tzv. tržno-razvojnog dijamanta, a koja definira indikator ukupne konkurentnosti položaja B (κ_B) na mikro, makro ili globalnoj razini. Stoga ukupnu konkurentnost položaja B možemo iskazati jednadžbom:

$$\kappa_B = \frac{1}{\sum_{i=1}^n \kappa_i} \cdot 100\% \quad (4)$$

Gdje je:

κ_B – indikator konkurentnosti položaja B

κ_i – indikator konkurentnosti pojedinog »tržno-razvojnog trokuta« položaja B

POLOŽAJ C

Položaj C generira sljedeće pojedinačne indikatore konkurentnosti ($\kappa_{13} \dots \kappa_{18}$) i ukupnu konkurentnost (κ_C) u zavisnosti o djelovanju pojedinih varijabli:

$\kappa_{13} \dots \text{ver, vtpd, vtpf}$

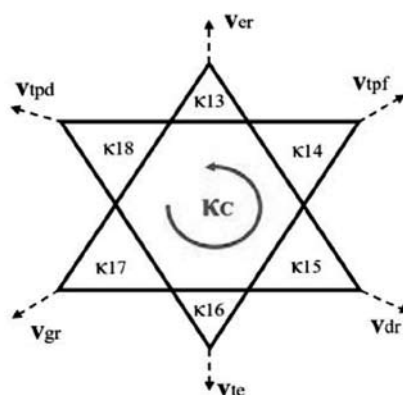
$\kappa_{14} \dots \text{vtpf, ver, vdr}$

$\kappa_{15} \dots \text{vdr, vtpf, vte}$

$\kappa_{16} \dots \text{vte, vdr, vgr}$

$\kappa_{17} \dots \text{vgr, vte, vtpd}$

$\kappa_{18} \dots \text{vtpd, ver, vgr}$

Ukoliko pojedinačne indikatore sagledamo kao kružne procese unutar određenog tržišno-razvojnog trokuta, utoliko isti možemo računati prema sljedećoj jednadžbi:

$$\kappa_i = - \sum_{i=1}^n p_i \cdot \lg \cdot p_i \dots \quad (5)$$

Gdje je:

- κ_i = indikator konkurentnosti »tržišno-razvojnih trokuta i« kao entropija izražena u bitovima
- = minus je zato da bi izračunata entropija bila matematički pozitivna veličina
- n = broj mogućih stanja nekog sustava
- p_i = vjerojatnost stanja sustava »tržišno-razvojnih trokuta i«
- \lg = dualni logaritam, tj. logaritam s bazom 2

Cilj definiranja indikatora konkurentnosti (κ_{13} , κ_{14} , κ_{15} ...) pojedinačnih tržišno-razvojnih trokuta položaja C uspostavljanje je ujednačenog oblika površine koju obuhvaća šesterokut unutar tzv. »tržišno-razvojnog dijamanta«, a koja definira indikator ukupne konkurentnosti položaja C (κ_C) na mikro, makro ili globalnoj razini. Stoga ukupnu konkurentnost položaja C možemo iskazati jednadžbom:

$$\kappa_C = \frac{1}{\sum_{i=1}^n \kappa_i} \cdot 100\% \quad (6)$$

Gdje je:

- κ_C – indikator konkurentnosti položaja C
- κ_i – indikator konkurentnosti pojedinog tržišno-razvojnog trokuta položaja C

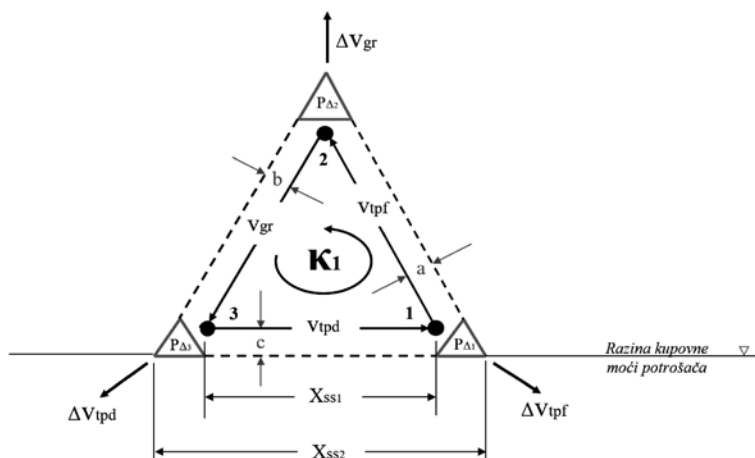
Vrijednosti indikatora konkurentnosti pojedinih položaja (κ_A , κ_B , κ_C) determiniraju ukupnu održivu konkurentnost (κ) prema sljedećoj jednadžbi:

$$\kappa = \frac{\kappa_A + \kappa_B + \kappa_C}{3} \cdot 100\% \quad (\kappa_A \leq 1; \kappa_B \leq 1; \kappa_C \leq 1) \quad (7)$$

Jednadžba (7) jasno ukazuje na potrebu uravnoteženja indikatora održive konkurentnosti pojedinog položaja ($\kappa A = \kappa B = \kappa C$) da bi se maksimizirala ukupna konkurentnost. Ova činjenica zahtijeva fokusiranje na procese uravnoteženja kojima se postiže stabilnost unutar pojedinog položaja.

5. Kupovna moć potrošača u funkciji održive konkurentnosti

Značaj razine kupovne moći potrošača u poticanju održive konkurentnosti očituje se kroz odgovornost prilikom korištenja različitih roba i proizvoda, potreba i usluga. Pri tom odabiru pred potrošačem stoji niz opcija koje naposljetku obilježavaju njegov životni stil, odnosno određuju njegov ekološki otisak. S obzirom na isprepletenost današnjeg globaliziranog svijeta i činjenice da potrošač koristi ekosustave i biokapacitete drugih ljudi i područja, potrebno je razvijati i odgovornost prema tom korištenju. Upravo ova činjenica nameće potrebu stvaranja tzv. održivih potrošača, a čija se korist može maksimizirati samo kroz djelovanje unutar ekološko-socijalne tržišne platforme.

Slika 8: Povećanje razine kupovne moći potrošača u funkciji održive konkurentnosti

Gdje je:

Δvgr – nereinvestirana dobit; $\Delta vtpd$ – višak potrošnih dobara na tržištu;

$\Delta vtpf$ – višak proizvodnih faktora na tržištu;

vgr – brzina rasta gospodarstva;

$vtpd$ – brzina rasta tržišta potrošnih dobara;

$vtpf$ – brzina rasta tržišta proizvodnih faktora;

- $\kappa 1$** – indikator održive konkurentnosti »tržno-razvojnog trokuta 1«;
- $P\Delta 1$** – površina, tj. vrijednost smanjenja viška proizvodnih faktora na tržištu ($\Delta vtpf$) da bi se ostvarilo povećanje razine kupovne moći potrošača za ΔX_{ss} ;
- $P\Delta 2$** – površina, tj. vrijednost smanjenja nereinvestirane dobiti (Δvgr) da bi se ostvarilo povećanje razine kupovne moći potrošača za ΔX_{ss} ;
- $P\Delta 3$** – površina, tj. vrijednost smanjenja viška potrošnih dobara na tržištu ($\Delta vtpd$) da bi se ostvarilo povećanje razine kupovne moći potrošača za ΔX_{ss} ;
- X_{ss1}** – razina kupovne moći potrošača 1; **X_{ss2}** – razina kupovne moći potrošača 2

Povećanje razine kupovne moći potrošača (x_{ss}) zahtijeva sinkronizirani rast svih dionika unutar pojedinog tržno-razvojnog trokuta, a što se postiže povećanjem povrativosti sustava, tj. smanjenjem entropije istog (slika 8). Neusklađeni rast pojedinog dionika sustava može stvoriti određene viškove (u zavisnosti o ulozi dionika mogu biti pozitivni ili negativni), a koji s gledišta uravnoteženja sustava nisu poželjni. Tržno-razvojni dijamant može generirati osamnaest različitih tržno-razvojnih trokuta unutar kojih istovremeno korespondiraju tri različite tržišno-razvojne brzine rasta ili razvoja ($vtpd$, $vtpf$, vgr itd.), determinirajući određene indikatore konkurentnosti ($\kappa 1$, $\kappa 2$, $\kappa 3$... $\kappa 18$).

Ključni korak u uspostavljanju ravnoteže i postizanju željene vrijednosti razine kupovne moći potrošača (x_{ss2}) unutar pojedinog trokuta predstavlja definiranje vrijednosti smanjenja viška pojedinih dionika ($P\Delta 1$, $P\Delta 2$, $P\Delta 3$). Ukoliko postojeća razina kupovne moći potrošača (x_{ss1}) zadovoljava zacrtane vrijednosti,¹² utoliko tada unutar trokuta vlada željena ravnoteža između tržišnih i razvojnih dionika.

Fizički je rast ekonomije poželjan i smatra se centralnim mjestom naših političkih, psiholoških i kulturnih sistema. Pri tom, kada se populacijski i ekonomski rast odigrava, on teži biti eksponencijalan. Postoje fizička ograničenja izvora materijala i energije koji održavaju populaciju i ekonomiju, kao i ograničenja prirodnih pročišćivača koji apsorbiraju otpadne produkte ljudskih aktivnosti. Signali o fizičkim ograničenjima koje rastuća populacija i ekonomija prime, bivaju iskrivljeni, zagušeni, zakašnjeli, zbudjujući ili odbijeni.

¹² Za uspostavljanje određene razine konkurentnosti pojedinog društvenog, gospodarskog i inog sustava iskazanog kroz šrafiranu površinu unutar tržišno-razvojnog dijamanta, bazna stranica koja predstavlja razinu kupovne moći potrošača mora biti identična za svih osamnaest tržišno-razvojnih trokuta.

Naši društveni odgovori na takve signale su zakašnjeli i nedovoljno intenzivirani. Ograničenja sistema ne samo da su konačna nego su podložna i eroziji kada su preopterećena ili prekomjerno korištena. Osim toga, postoje jake nelinearnosti, tj. pragovi nakon kojih oštećenja rastu brzo i postaju nepopravljiva. Uloga razine kupovne moći potrošača (xss) u tom je procesu od iznimne važnosti zbog četverostruke uloge (potrošač, ulagač, radnik i građanin) koju kupac ima u današnjoj tržišnoj reprodukciji. Ona proizlazi upravo iz činjenice o neophodnosti revizije dosadašnje ekonomske paradigme, a što je ostvarivo jedino kroz snažan zaokret prema konceptu održivog razvojnog promišljanja. Ekonomski snažniji, ekološki osvješteniji i društveno educiraniji potrošač (održivi potrošač) preduvjet je za pokretanje novog ekološko-socijalnog tržišnog gospodarstva u kojem su interesi svih dionika podjednako zastupljeni i međusobno uravnoteženi.

6. Zaključak

Na planeti Zemlji, odvija se eksponencijalni rast stanovništva, kapitala, korištenja resursa i zagađenja. Pokreću ga pokušaji da se jednostavno riješi širok spektar ljudskih problema, od nezaposlenosti i siromaštva do potreba za statusom, moći i samopotvrđivanjem. Međutim, eksponencijalni rast može brzo prekoračiti bilo koje fiksno ograničenje. Ako je jedan limit savladan, eksponencijalni će rast uskoro naići na drugi. Zbog zakašnjenja u povratnim signalima od ograničenja, globalni ekonomski sistem prekoračit će svoje održive razine. U stvari, mnogi resursi važni za svjetsku ekonomiju već su doživjeli preopterećenje. Pri tome, tehnologija i tržišta funkcioniraju samo na nesavršenim informacijama i sa zakašnjenjem. Stoga oni mogu pojačati tendenciju ekonomije da prijeđe limite.

Ekonomski rast i razvoj i kvalitetan okoliš trebaju se shvatiti kao komplementarni ciljevi. Ekonomski rast i razvoj koji se zasniva na investicijama u fizički i ljudski kapital¹³ odavno je prešao granice održivosti. Zato nam je potrebno tzv. održivo društvo. Održivo društvo moguće je definirati na mnogo načina. Najjednostavnije je reći da je to ono društvo koje može opstati generacijama, koje je dovoljno dalekovidno, fleksibilno i mudro da ne potkopa ni svoje fizičke ni društvene sisteme reprodukcije. Sa sistemskog gledišta, to je ono društvo koje pri ruci ima informacijske, društvene i institucionalne mehanizme držanja pod kontrolom pozitivne povratne sprege koje uzrokuju eksponencijalni rast populacije i kapitala.

¹³ Ovdje se namjerno koristi izraz ljudski kapital jer za modernu ekonomiju ljudi su samo vrsta kapitala koji se »stvora i troši« kao i svaki drugi kapital.

Analizirajući dosadašnji značaj kupovne moći potrošača u razvojnom segmentu društva, jasno se uočavaju karakteristike koje su podupirale prevladavajući neoliberalni ekonomski pristup temeljen na isključivosti rasta kroz nesmiljenu potrošnju. Ovaj je pristup potrošača vrednovao prema kupovnoj moći, pridajući mu važnost samo u potrošačkoj ulozi koju ima kao dionik tržišne reprodukcije. Važnost definiranja karakteristike održivog potrošača determinirana je potrebom traženja novih ekonomskih paradigmi.

Te nove paradigme sadržat će temelje klasičnih ekonomskih modela (pohnuda, potražnja, profit, interes, proizvodnost, učinkovitost itd.), no sada će oni biti kompleksniji i sintetizirat će širi spektar potencijala koje posjeduju kupci/korisnici, a koji čine razinu kupovne moći potrošača (xss). Zadržavanjem određene razine (minimalne razine koja tržišno-razvojni sustav čini funkcionalnim) kupovne moći potrošača (xss) društvo stvara preduvjete budućeg razvoja. Ono što zbilja dovodi u pitanje je dosadašnji model te kriteriji koji su definirali karakteristike i specifičnosti potrošača. Potrošač isključivo neoliberalnog ekonomskog pristupa nije dovodio u sumnju kupovnu moć kao jedino mjerilo koje određuje kojoj društvenoj razini pripada sam pojedinac. Procesi kroz koje prolazi svjetsko gospodarstvo uzdrmano globalnom financijskom krizom jasno ukazuje na potrebu redefiniranja uloge i značaja potrošača u razvojnom procesu društva u kojem je on aktivni sudionik. Rješenje pitanja uravnoteženja »tržišno-razvojnog trokuta« nije jednostavno i univerzalno, nego zahtijeva multidisciplinarni pristup prilagođen uvjetima društva na koji se isti primjenjuje. Inzistiranje na globalizaciji i neoliberalnoj ekonomskoj paradigmi radi isključivo ekonomske koristi (i to malobrojnih pojedinaca) više nije održivo te snažno iziskuje traženje novih i rušenje starih paradigmi. Jedna od tih paradigmi je: ekološko-socijalno i tržišno gospodarstvo.

DRAGOMIR SUNDAĆ, MARKO ŠUNDOV

Economic Philosophy

Ecological-social Market Model of (National) Economy

Abstract

Global social and economic reality brings into question the credibility of understanding the market and its laws thus far. Starting from an argument about the unsustainability of the current market model, the paper asserts the necessity to find new solutions, and one of such solutions is the development of an eco-social market economy. The ecological-social market is precisely the site upon which an intense exchange of goods needs to take place which would, retaining the elements of economic rationalism, encourage the sustainable

development through the interaction of supply and demand based on the ecological and social platform. The initiator of any market economy is, before all, the urge to create profit, however, if we redefine the role of competitiveness, we can create the preconditions for the reduction of the gap between the interest of individuals in the form of profit, and the society as a whole. When discussing sustainable competitiveness, we mean the competitiveness which in itself unites the key factors of economic, social, and ecological growth and development, necessary for the establishment of a sustainable system in which we live and trade with goods and money. The indicators of sustainable competitiveness are therefore determined by the interrelations of fixed variables within them. With the simulation of the influence of classical market and ecological-social market on the consumer buying power, the paper develops and offers an application of market-development diamond as an instrument for measuring sustainable competitiveness of an economy. By applying the selected mathematical equations, we define possible indicators of competitiveness in the model of the eco-social market economy, which significantly contributes to the process of implementation of the concept of sustainable growth and development, all by eco-social and market economy.

Keywords

Ecological-social market economy, Ecological-social market, Sustainable development, Sustainable competitiveness, Market-development diamond, Consumer buying power